

Zgłębianie historii Ławy to „neverending story”! Dlatego Krzysztof Tomaszewski, historyk z ławskiego LO, wraca z nową książką

data aktualizacji: 2024.11.10

Ile by nie napisać - zawsze się coś pominie. A ponieważ Krzysztof Tomaszewski, historyk z ławskiego "Żeromka", w toku prac nad poprzednią książką i później natrafił na cały szereg nieopowiedzianych jeszcze szerzej historii - powraca ze swoją piątą książką pt. "Ostatnie stulecie Niemieckiej Ławy 1845-1945". To opowieści o organizacji oświaty, ale też wychodzące poza temat szkolnictwa historyczne szkice portretujące wiek życia w Deutsch Eulau.

Marta Chwałek: Wracam do naszej archiwalnej rozmowy z początku 2023 roku, kiedy wydał Pan - jako swoją czwartą książkę - "Dzieje Królewskiego Gimnazjum w Ławie w latach 1902-1915" i o tych czterech projektach wydawniczych powiedział Pan: "Można rzec, że pierwsza książka powstała z potrzeby chwili, dwie następne dla zarobku, a czwarta... dla przyjemności". A dlaczego powstała książka piąta - wydane właśnie "Ostatnie stulecie

Krzysztof Tomaszewski: Z rozpędu? Z poczucia niepełności? Kiedy przy okazji spaceru po ulicy Sienkiewicza realizowanego przez znany duet D&M (a może M&D?) spotkałem innego badacza dziejów tych ziem - Kazimierza Skrodzkiego, już wiedziałem - trzeba rzecz uzupełnić. Kazik zapytał mnie - dlaczego nie wspomniałeś o najbardziej znanej postaci z tej szkoły - Robercie Budzińskim? Nie wspomniałem, bo nie wiedziałem... wtedy. Usprawiedliwia mnie nieco fakt, że w tym czasie nikt (poza Kazikiem) tego nie wiedział, że Budziński był tu przez kilka lat nauczycielem ławskiego gimnazjum.

To tylko przykład, ale znamieny. Ot, pojawiło się sporo nowych informacji, też do późniejszego okresu, więc aneksy i ciąg dalszy stały się oczywiste, a nawet konieczne. A że rzecz się rozrosła jak te szkolne drzewo i znacznie wyszła poza sferę oświaty, to... to też z rozpędu :-).

Na marginesie - **już po wydaniu omawianej książki dostałem kolejne informacje. Tym razem od innego „lokalsa”, mego kolegi i eksdyrektora Andrzeja Lewandowskiego.** Totalny przypadek, Andrzej przyszedł popracować do mojej instytucji, tylko na miesiąc. I, sytuacja się powtórzyła - a wiesz, że Gerhard Nieckau był w Ławie w latach 90-tych? I że jest z nim wywiad? Gdzieś go mam... Wspomnę, że opisując tę rodzinę, zakończyłem właśnie nim - Gerhardem i wzmianką, że jego powojenne losy są nieznane. A tu - nagle znane, bo dostałem ten wywiad. I co ja mam teraz zrobić? :-)))))). Także, neverending story.

Poprzednio, przy okazji pracy nad "Dziejami", bazował Pan głównie, chociaż oczywiście nie tylko, na relacjach dyrektora dawnego Królewskiego Gimnazjum, Ganskego, które były wówczas jeszcze niezbadanym w Polsce źródłem historycznym, a na które natrafił Pan niespodziewanie podczas internetowych poszukiwań. A jak kwestia źródeł wyglądała tym razem?

Z tego typu źródeł są jeszcze dwa podobne sprawozdania dr. Ehrharta z połowy XIX wieku. Bezcenne w tym sensie, że jest to okres bardzo słabo opisany źródłowo. Ten system szkolny, który zbudował Rektor Ehrhart, był na owe czasy niebywały. Wystartował w 1845 roku - dwie klasy wyższej szkoły męskiej (w sumie progimnazjum), dwie klasy żeńskiej, szkoła podstawowa, też dwie klasy; szkoła przygotowawcza zainstalowana w szpitalu, szkoła izraelska i wreszcie prywatna szkoła dla dziewcząt. A wszystkie one solidnie opisane. **Piękne okno źródłowe w połówkę XIX wieku naszego miasta. Poza tym mnóstwo gazet, niemieckich głównie, ale i polskich.** Relacje byłych mieszkańców, te bezcenne zwłaszcza do czasu po I wojnie, gdy źródeł aktowych i prasowych jest już znacznie mniej. Do tego różnej maści wydawnictwa statystyczne, w których Niemcy się wtedy lubowali (na nasze szczęście). **Był tylko problem z dotarciem, a czasem z zajrzeniem do środka. Ot, jeden z takich biuletynów, dosłownie - w liczbie jeden, leży sobie w jakiejś bibliotece stanowej Arizony czy Ohio.** Na szczęście udostępniony podglądowo kawałek wystarczył do wyjaśnienia pewnej kwestii. W każdym razie bibliografia zajmuje dwie strony.

Chyba nie jest tak łatwo zaskoczyć naszych regionalistów, a nawet oni komentują, że Pana książka pełna jest mało znanych zdjęć - gdzie Pan natrafił na te fotograficzne "smaczki"?

A tu ja jestem zaskoczony. Chyba się nie doceniają, bo większość obrazów jest z ich stron, choćby Iławskiej Kroniki Cyfrowej, Internetowego Muzeum Iławy czy Salki

Muzealnej. Ale może mają na myśli wycinki z gazet i innych publikacji? Tego akurat rzeczywiście sporo podałem, dla przyjemności czytelnika. Te wycinki z gazet, czy starych biuletynów mają swoisty klimat, który jednak ginie, przerzucony do Worda.

Okladka - jak i w poprzedniej książce - jest autorstwa Pana kolegi z LO, geografisty Grzegorza Olszlegiera. Czy to ponownie technika camera obscura? I dlaczego wybór tym razem padł na ulicę Biskupską - czy jest z nią związana jakaś szczególna historia, którą przybliży Pan w książce?

Oj tak! Bez okładek kolegi Grzegorza byłoby ciężko. A może nic by nie było? W wypadku pierwszej książki sam już nie pamiętam, co było pierwsze - okładka czy treść? Chyba jednak okładka. Najnowsza jest robiona podobną techniką - klasyczna „solarka” z ujęciem na początek ulicy Biskupskiej i widokiem ruchów słońca. **Tym razem w obraz została wklejona stojąca tam przed wojną kamienica. Oczywiście to nie jest przypadek. W tej kamienicy mieściła się wyższa szkoła dla dziewcząt panny Sturckow, której poświęciłem cały rozdział. Pramatka dzisiejszego „Mechanika”.** Ale też tam właśnie zlokalizowano inne szkoły branżowe, a także przez kilka lat urzędował w niej komendant garnizonu ławskiego a późniejszy minister wojny Hermann von Stein. Zapisał pewną anegdotkę z tego czasu, którą przytaczam w książce. A z drugiej strony ulicy, wiadomo - było Gimnazjum Ganskego.

Także, wracam do rzeczony kamienicy, jest to obiekt symboliczny, po którym można jeszcze obejrzeć ślady za „Starym Tartakiem”. Takie puste miejsca w Ławie też tworzą jej historię.

Wracając do współautorów książki, skorzystam z okazji, by **podziękować „moim” germanistom:** Karolinie, Joli, Ewie

i Andrzejowi. **I rodzinie - żonie za cierpliwość**, bo to taki zamiast zmywać gary czy kran naprawiać, klepie w klawisze - nieużytek, **a szczególnie córce Karolinie i siostrze Grażynie**, dzięki którym ta książka jest... i jest tańsza :-))).

"Szkice z dziejów szkolnictwa, historie nieznane i inne ważne sprawy" - to intrygujący podtytuł książki. Ciekawi zwłaszcza ta zupełnie nowa wiedza, do której Pan dotarł. Opisywane przez Pana "historie nieznane" - czego dotyczą?

Zamiarem moim było napisać historie w potocznym tego słowa znaczeniu. Opowieści o ludziach i instytucjach. Wiadomo, o ludziach pisze się łatwiej. Zatem przedstawiam dokładniej dwie rodziny ważne dla Iławy. Ziemiańską rodzinę Stuerckow (różnie pisane jest ich nazwisko) przybyłą z okolic Poczdamu, by tu osiąść w Wesółwce (dzisiejsze osiedle **Ostródzkie**). Ich rozwój ekonomiczny, a później polityczny (Fryderyk Wilhelm był wieloletnim przewodniczącym Rady Miejskiej) i coś w rodzaju hmm... jednak upadku. **Druga rodzina, kupiecka - to rodzina Nieckau, która też niemal od zera rozwinęła skrzydła właśnie w Iławie**, by wydać z siebie jej ostatniego burmistrza (ostatniego urodzonego w Iławie, oczywiście niemieckiej).

Nieznane były czasy Rektora Ehrharta, choćby dwudniowa wizyta króla Prus Fryderyka Wilhelma IV w 1845 roku. Mam wrażenie, że funkcjonowanie oświaty w Prusach, takie na poziomie codziennych drobiazgów, też jest słabo opisane, korzystałem głównie ze źródeł prasowych z epoki. **Nieznane były losy Gimnazjum w okresie międzywojennym. Sprawa budowy „Zakładu dla obłąkanych”, gdyby nie wojna, okolice ulicy Lubawskiej za wiaduktem (majątek Freete) mogłyby wyglądać zupełnie inaczej. To miał być zakład**

wielkości olsztyńskiego Kortowa, czwarty tego typu w Prusach. Temat lotniska polowego podczas I wojny i jego wpływu na bitwę pod Tannenbergiem. Kwestia ostatnich burmistrzów, osiedli iławskich, gdzie też było nieco poplątania, rola królewieckiego architekta Georga Lemma w budownictwie Iławy. Nieznany raport ostatniego dyrektora Gimnazjum Hindenburga, pisany na chwilę przed upadkiem miasta. Postaci, które opisuję w części trzeciej...

Kończę, bo musiałbym streścić książkę. I chyba właśnie to zrobiłem, oj! Oczywiście pisząc „nieznane”, nie mam na myśli iławskich regionalistów, sporo im zawdzięczam, a raczej chodzi mi o świadomość potoczną.

Pracuje Pan na co dzień z młodzieżą - czy uczniowie interesują się niemiecką przeszłością Iławy? Jak pochodzą do tego, że to miasto jeszcze 80 lat temu miało zupełnie innego gospodarza, a jak Pan, jako historyk, im to tłumaczy?

Jako ciekawostki. Program licealny lokalność omija, a już maturalny to wcale. Zostają konkursy tematyczne.

Młodzież w swej masie jest ahistoryczna, pomijając wyjątki. Ba, nawet czas terażniejszy przegrywa ze światem wirtualnym. Widać to nie tylko w szkole. Ja mam dobrze, bo mogę zabrać ich na spacer i opowiedzieć o pomniku na stadionie, czy na skwer Żeromskiego - tam wszak też pomnik. Ogólnie, dziwią się, ale jakby to jest poza ich światopoglądem. **Choć ostatnio ujawniła się grupa zainteresowanych uczniów - nazwaliśmy się Kantyna i ruszyliśmy szlakiem Kanta do Jarnołtowa.** Efekt tej wizyty jest na stronie szkoły. Są zainteresowani kontynuacją poznawania ciekawych miejsc w okolicy. Więc może nie ma co narzekać?

Jak wygląda dystrybucja książki, gdzie można ją dostać?

Książki są do kupienia w Informacji Turystycznej i księgarni Metis. Fragmenty można poczytać na stronach:
<https://www.calameo.com/read/0077969911a7eb36ca20c>
<https://www.calameo.com/read/00779699113d5ec946f0a>

A może książka numer 6 - czy są takie plany? :-)

Pewnie tak, ale to trudny temat. Ostatnio skręca mi się mimochodowo w stronę beletrystyki. Zauważyłem to już przy końcówce ostatniej książki. Także, może będzie kontynuacja klasycznej kolejnej książki o historii Ławy, raczej tej dawniejszej? Na to już mam materiał. **Albo? Postmodernistyczna powieść sensacyjno-awanturnicza :-))))**. Dziejąca się w trzech lub czterech planach czasowych powywracanych jak się tylko da, gdzie wszystkie miejsca, a zwłaszcza postaci miałyby ławski pierwowzór historyczno-topograficzny. I jeszcze by dało się to czytać :-)). **Mam już historycznego kandydata na ławskiego Indianę Jonesa penetrującego południową Afrykę.** Niemcy wtedy budowali tam swoje kolonie, a przy okazji poszukiwali mitycznej krainy Ofir i kopalni złota króla Salomona. **Więcej nie zdradzam :-))) Ale to pieśń przyszłości i nie na pewno.**

Okładka "Ostatniego stulecia".

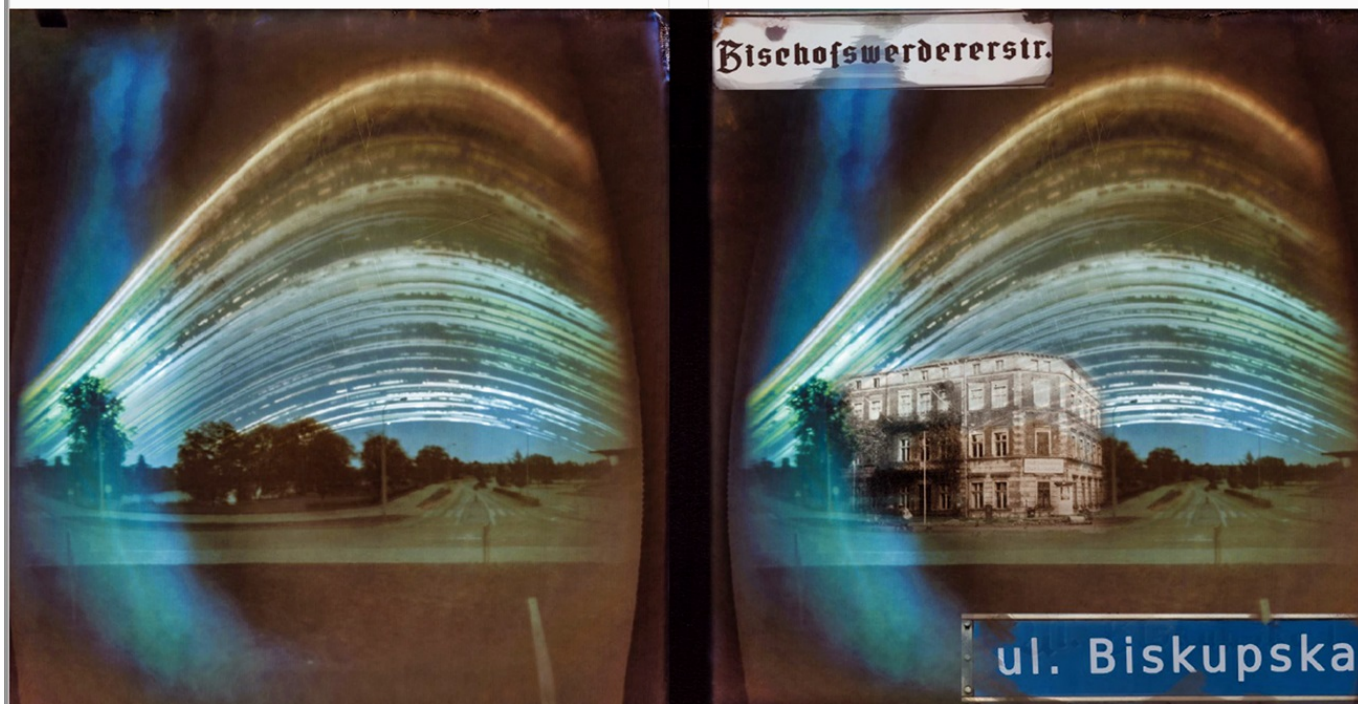
ISBN 978-83-966873-1-9
9 788396 687302

Copyright © Krzysztof Tomaszewski
Wawa 2024

Krzysztof
Tomaszewski

Ostatnie stulecie niemieckiej Ławy 1845-1945

Szkice z dziejów szkolnictwa, historii nieznanie
i inne ważne sprawy

"Z Grześkiem" - czyli z Grzegorzem Olszlegierem, geografistą z ławskiego LO, autorem zdjęcia, które widnieje na okładce książki.

I jeszcze coś ekstra dla Czytelników portalu Info Ława :-).

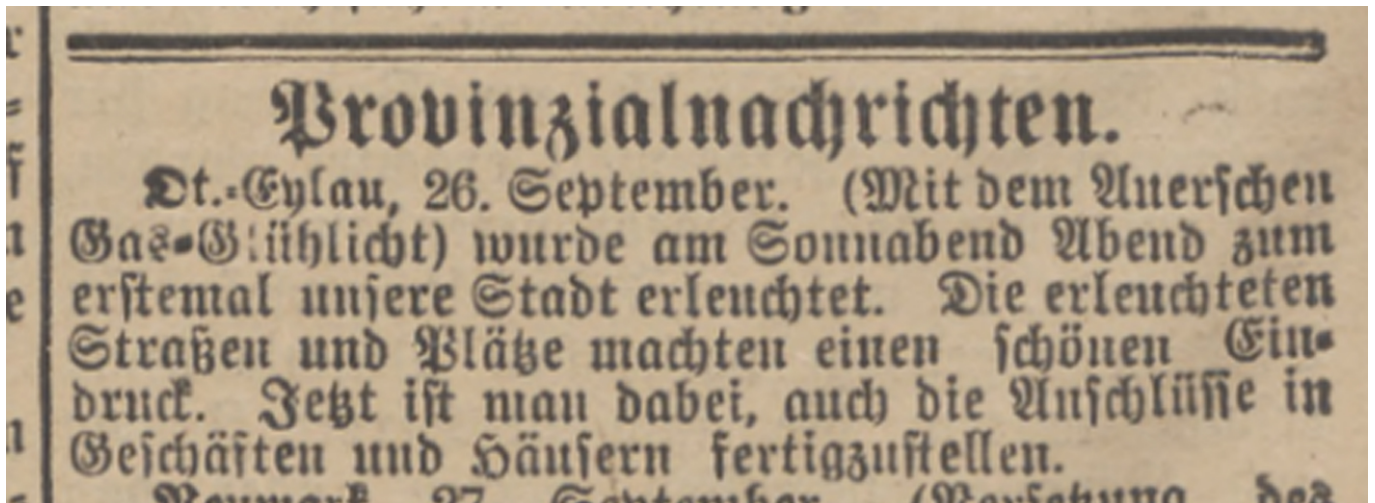
Ciemno i mglisto się ostatnio zrobiło. A wiedzą Państwo, kiedy zabłyśły w Ławie pierwsze lampy? Gazowe, rzecz jasna. Wedle technologii wynalezionej kilka lat wcześniej przez Carla Auera (tzw. koszulka Auera), dzięki której lampy dawały jasne światło.

Jesteśmy u schyłku XIX wieku. Ciężka była końcówka rządów burmistrza Staffehla. Opozycja w Radzie Miejskiej zorganizowana w „Partię miejską” (Bürgerpartei) rzucała kłody pod nogi. Bunt radnych, czasem dość komiczne, paraliżowały jej działalność. Skandal z defraudacją dużej publicznej kasy dokonany przez niejakiego Andree dopełnił miary i chyba przyczynił się do nagłej śmierci burmistrza. Ledwo zdążono wręczyć mu medal na „auf wiedersehen”. Nowy władarz - Bruno Grzywacz z Miłomłyna, jakoś ogarnął rozbrykanych radnych i rozpoczął boom inwestycyjny w mieście. Jedną z kluczowych inwestycji była gazownia (dzisiaj cerkiew). Powstawała w bólach. A to

kłopoty z robotnikami, a to próba zablokowania przez lekarza garnizonowego z powodu, jak byśmy dzisiaj powiedzieli, „niedopełnienia norm unijnych” (chodziło o bliskość koszar). Te i inne przeszkody jakoś zostały ominięte i jak już gazownia powstała, to w roku 1899...

Ława, 26 września. (Dzięki lampie gazowej Auera) w sobotni wieczór po raz pierwszy oświetlono nasze miasto. Oświetlone ulice i place robiły przepiękne wrażenie. Jesteśmy obecnie na etapie kompletowania przyłączy w sklepach i domach.

Hmm, według internetowego kalendarza sobota w tym roku wypadła 23 września. I tak to z datacją bywa.

Źródło:

<https://www.infolawa.pl/aktualnosci/item/76415-zglebianie-historii-ilawy-to-neverending-story-dlatego-krzysztof-tomaszewski-historyk-z-ilawskiego-lo-wraca-z-nowa-ksiazka>